

ПРЕДАЊА У ХЕРЦЕГОВИНИ О МАНАСТИРУ ПАПРАЋИ

Манастир Папраћа „Спречи на извору“ од своје негдашње славе и величине сачувао је само сразмерно веома велику цркву, која је такође дуго времена била напуштена, па је обновљена 1853—1857. Манастир и његова црква су сиромашни како у погледу непокретног имања тако и у погледу на уметничке радове, старе књиге и рукописе¹.

Манастир је основан тек у 16 веку, под условима који су били сасвим друкчији него ли услови под којима су подизали манастире и цркве наши средњовековни владари и властела. Није то било у средњем веку нимало необично да манастир има имање и у другом, често веома удаљеном, крају. Тако на пр. светогорски манастир Хиландар имао је својих имања у Метохији. Та велика манастирска имања односно властелинства за турске владавине су смањивана и код манастира који су постојали и даље, а ишчезавала са манастирима који су и сами ишчезли. Манастири у последње турско време држали су углавном земље у својој ближој околини, а нови манастири су издржавани поглавито од разних прилога и од оних земаља што су их побожни хришћани завештали пред смрт.

Нема у писаним, засада познатим, изворима никаквих података о томе са каквим је непокретним имањем располагала Папраћа и где су била та имања. Међутим, народно предање, и то у сразмерно далекој области, зна о томе више: Папраћа је била манастир добро познат и поштован у Источној Херцеговини где је, по предању, имао и знатне поседе. Као што сам већ раније изнео, о томе се данас у самој Папраћи и њеној околини не зна савршено ништа², него је о томе сачувана успомена у самој Херцеговини: село Данићи, у југоисточном делу Гатачког поља, било је, по предању, својина манастира Папраће, па га доцније отели Турци и данашњи сељаци у том селу се населили као чифчије („кметови“)³. Тако исто, и за село Пржине се прича да је било „вакуф“ манастира Папраће, па га доцније отели Турци од манастира⁴. Та прича неће бити без основа, јер се за тај

¹ Прошлост манастира Папраће приказана је опширно у раду: Д-р Мил. С. Филиповића и Ђ. Мазалића: Манастир Папраћа у Босни. Споменик САН ХСЦХ (Београд 1950) 96—114.

² Пом. рад 113.

³ Ј. Дедијер: Херцеговина. Српски етнографски Зборник XII (Београд 1909) 190.

⁴ Нав. дело 191.

догађај везују у том крају и други. Тако, род Грковићи у селу Бодежиштима (Гатачка Површ) има предање да су побегли с Пржина у сно доба када су попаљена имања манастира Папраће у том селу⁵.

Кад сам 26 августа 1956 разгледао велику средњевековну некрополу на месту Бунчићима у селу Баљцима код Билеће, од људи који су ту били са мном дознао сам, сасвим случајно, да су и Бунчићи били својина манастира Папраће, „манастира Попратње“ у Босни, како су они говорили: „вакуп“ (вакуф, задужбина, црквено имање) били су не само Бунчићи него и место Јергован, где су куће Лера.

Близу Бунчића су куће Радмиловића. Године 1875 Радмиловићи начинили тор у Бунчићима. Али им стока коју су држали у том тору покрепала. Мислили да је то стога што је земља манастирска и што не дају хак, те отишли у тај манастир и нешто приложили. После је било добро. Том приликом сам слушао и то како су људи из овог краја ишли у „Посавину“ (у коју они убрајају и долину Спрече) и свраћали у Папраћу, чији се игуман једном интересовао за Јергован и Бунчиће. Игуман је, по предању, посетиоцима објаснио да Лери не напредују — увек су на једној кући — стога што су на вакуфској земљи.

Дедијер, који је забележио поменуте податке о имању Папраће у Гацку, дао је раније опис Билећких Рудина и села Баљака у њима, али не саопштава таква предања⁶.

Везе између Источне Херцеговине и Папраће, као и уопште североисточне Босне, биле су до пре неколико деценија врло живе: из Источне Херцеговине ишло се тамо са стоком преко зиме и ишло се на прехрану, па су се многи из Херцеговине и населили у тим крајевима. Тим путем могло је доћи и до преношења предања, као и других културних тековина, у оба правца, али више у правцу из Херцеговине у Босну него обратно, јер је кретање из Херцеговине у Босну било јаче и са трајнијим последицама, тј. са насељавањем. Међутим, овде се ради о предањима која живе у Херцеговини а односе се на један манастир у Босни, и то о предањима која су позната у Гацку и у Билећким Рудинама а која су по својој садржини таква да искључују да су плод фантазије. Та предања садрже у себи, очигледно, успомену на некадашњу стварност. Нема писаних података који би помогли да се реши то питање. Можда се одговор налази опет у народном предању. Наиме, забележено је предање у Гацку како је Папраћа послужила као уточиште неким херцеговачким калуђерима. Код Автовца у Гацку има једна црквица. По предању, ту је био манастир чији су калуђери побегли у Папраћу⁷. Не вели се кад је то могло бити; ако је то уопште било, могло

⁵ Нав. дело 198.

⁶ Ј. Дедијер: Билећке Рудине. Српски етнографски Зборник V (Београд 1930) 839—844.

⁷ П. Слијепчевић: Стара гробља по Гацку. Гласник Земаљског Музеја БиХ XL, 2 (Сарајево 1928) 58.

је бити само у време пред пропаст Папраће крајем 17 века, када је Папраћа била престала да постоји као манастир, у време великих померања у српском народу и пропасти многих манастира и цркава. Значајно је да се предања у Гацку и Рудинама, забележена у разним временима и од разних људи, међусобно подударају и употпуњују. Сасвим је могућно да су и неки калуђери из Херцеговине доспели у Папраћу, јер је таквих кретања било безброј, па да су они вукли и даље приходе од неких манастирских или црквених имања у Херцеговини: да су они који су обрађивали те земље сматрали их црквеном својином и из страха од светиње слали нешто од прихода најпре тим калуђерима који су се склонили у Папраћу а затим самој Папраћи.

Без обзира на те могућности, ради се о занимљивим предањима која показују да таква предања нису за одбацивање као историски извор. А у сваком случају, ради се несумњиво о интимним везама између Папраће и Херцеговине.

TRADITIONS ABOUT THE BOSNIAN MONASTERY OF PAPRAČA IN HERCEGOVINA

Mil. S. Filipović

The Serbian Orthodox Monastery of Paprača in NE Bosnia has been founded in the 16th century. It is a curious fact that even in the province of Hercegovina many interesting traditions have been handed down about that monastery. In the author's opinion these traditions are not without a historical background and it is likely that the monastery had its possessions also in Hercegovina, although there are no written records.